

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שופטים

(חלק כד שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלוקטי שיחות
שבוע יום הכפורים, דיי תשרי, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שופטים ב

מוסיפין שלש אחרות על אלו השש . . והיכן מוסיפין אותן בערי הקני והקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן כו".

וידועה השאלה בזה⁸: לשם מה יהי צורך (אף) להוסיף לעתיד לבוא עוד ערי מקלט? – הרי לכאורה לא יהיו אז רוצחים⁹ אפילו בקרב אומות העולם, כדברי הנביא¹⁰ "לא ישא גוי אל גוי חרב"¹¹ –

ואע"פ שערי מקלט הן בעיקר עבור הורג נפש בשגגה – הרי גם המציאות דהריגת נפש בשגגה אינה שייכת

א. לאחר הציווי (בפרשתנו¹), אשר "כי יכרית ה' אלקיך את הגויים גו' וירשתם גו"² יש להפריש³ ג' ערי מקלט – "והי' לנוס שמה כל רוצח"⁴ – ממשיך הכתוב ומוסיף⁵: "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך . . ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ואיתא בספרי (וירושלמי⁶), והבא ברש"י על אתר, שציווי זה קאי על הזמן דלעתיד לבוא, כאשר בני ישראל יירשו גם את "ארץ קני וקניזי וקדמוני"⁷; וכן פסק גם הרמב"ם⁸: "בימי המלך המשיח

(8) זית רענן (להמג"א) ליל"ש כאן. ומסיים: ועי' בכוונת האר"י. וראה ל"ת, ספר הליקוטים (להאריז"ל) ושער המצות פרשתנו עה"פ. ש"ך עה"ת עה"פ. של"ה בית דוד בסופו (כד, רע"א ואילך). משכיל לדוד לפרש"י כאן. ועוד.
(9) כ"ה הלשון בל"ת וספר הליקוטים ושער המצות שם "שלא יהיו רוצחים" "שאו ירבו הרוצחים". ולכאורה לשון זה מתאים על הורג נפש במזיד* [שגם מזיד מקדים לערי מקלט (מכות י, ב. רמב"ם הל' רוצח פ"ה ה"ז)]. אבל גם בפרשתנו נאמר (יט, ד**.) (ו) לשון זה (רוצח) על הורג נפש בשגגה. וכן בפ' מסעי (לה, יא. כה ואילך). וכ"ה במדרשי חז"ל, וברמב"ם בכ"מ (ראה רמב"ם שם ה"ב, ה"ט. ועוד). ואכ"מ.
(10) ישע"י ב, ד.
(11) כ"ה בל"ת וספר הליקוטים ושער המצות שם. ועד"ו בזית רענן שם. וראה הערה 17.

(1) יט, א ואילך.
(2) ל' הכתוב בפרשתנו (יט, ב). ז: שלש ערים תבדיל לך. וברמב"ם (הלכות רוצח רפ"ח): מ"ע להפריש ערי מקלט שנאמר שלש ערים תבדיל לך. בהמצות שבהכותרת להל' רוצח (מצוה ט): להפריש ערי מקלט ולכוין* להם הדרך (ומשמע שג"ז "לכוין להם הדרך" בכלל המצוה). ובסהמ"צ מ"ע קפב: להכינ* שש ערי מקלט כו' ושיתקן דרך אליהם כו'. ומביא הכתוב (יט, ג) תכין לך הדרך. ובמנין המצות בריש ספר היד: להכין שש ערי מקלט שנאמר תכין לך הדרך ושלשת. ואכ"מ.
(3) יט, ג.
(4) שם, ח"ט.
(5) מכות פ"ב ה"ו. וראה תוספתא מכות ספ"ב.
(6) פרש"י כאן, ת.
(7) הל' רוצח פ"ח ה"ד.

(* עיין רשב"ם יתרו כ, יג. ואכ"מ.
(** הלשון בפתוס ג' "כל רוצח", יל"פ בדוחק שבזה נכלל גם מזיד כיון שגם הוא מקדים בתחלה, כנ"ל. אבל מהמשך הפרשה (יט, יא) לא משמע כן. ואכ"מ.

(* ובמנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם בריש ס' היד: ולהכין לו הדרך. וראה רמב"ם ס' המדע (ירושלים תשכ"ז) בש"נ: ולכוין (כבפנימ), לכוין.
(** בהוצאת הר"ח העליר והר"י קאפח "להבדיל". ועד"ו הוא בחינוך מצוה תקב.

בעולם¹⁶, ממילא לא יהי' מקום לעבור עבירה אפילו בשוגג¹⁷.

ב. יש מפרשים¹⁸, שהפרשת ג' ערי המקלט הנוספות היא – „למצוה“, או בלשון המנחת-חינוך¹⁹, „והוא גזירת הכתוב (כי מצד הסברא לא יצטרכו לערי מקלט לעתיד לבוא כי רק שלום

(16) כ"ה הקושיא בשל"ה שם, „בודאי לא יקרה שום רע אפי' כי הרע יכלה מהעולם ולא יהי' רק טוב בהחלט“.

(17) בשער המצות שם מביא בהקושיא (נוסף על הכתוב „לא ישא גוי אל גוי חרב“), „וכתיב לא ירעו ולא ישחיתו וגו' וכתיב בלע המות לנצח וגו' ואם כן איך ולמה נצטוונו לעתיד לבוא להוסיף ג' ערי מקלט אחרות כנראה שאז ירבו הרוצחים“.

ולכאורה משמע שהקושיא היא גם על הריגה בשוגג ועל עצם ענין המיתה. אמנם מסיים שם בהתירוץ, „אך לא במזיד שהרי אז לא ישא גוי אל גוי חרב גו' אלא יהי' בשוגג ועיי' יתרבו הרוצחים בשוגג כו' אבל דע לך כי לא ישפך דם נקי כו' ר"ל שלא יהי' במזיד רק בשוגג כנו' כי הכי כתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ“ (ועד"ז הוא בל"ת וספר הליקוטם שם בקיצור).

אבל בשל"ה שם משמע דהקושיא היא גם על הורג נפש בשגגה (כנ"ל הערה 16) [ושם בסוף העמוד מקשה על מה שביחזקאל מזכיר טומאת מת לאביו ולאמו יטמאו הלא כתיב בלע המות לנצח]. ולכאורה כן צריך לפרש גם בכהאריז"ל שם שמחלק שם בהתירוץ שתלוי אם הקץ יהי' „בעתה“, או „אחישנה“ ודוקא אז (אחישנה) יהי' שייך הורג נפש בשגגה. וראה ספר המאמרים תקס"ה ס"ע תשצט שמביא הקושיא מל"ת להאריז"ל, „איך יתכן שיצטרך ערי מקלט לרוצחים בשוגג לע"ל“.

ואולי בכהאריז"ל אין הכוונה הריגת נפש בשוגג כפשוטו, כ"א רק להענין ברוחניות (ע"ד הקבלה, ראה שם התיקון לזרעו של הבל כו'). ודוחק. ואכ"מ. וראה תו"ח שמות ד"ה ענין קין והבל. אוה"ת מסעי ע' איתטו.

(18) זית רענן בתירוץ הב'.

(19) מצוה תקב.

לעתיד לבוא, הן מצד הנהרג והן מצד ההורג:

זה גופא שאדם נהרג הוא ראי' שהוא מחוייב מיתה, כדברי הגמרא¹² על הפסוק¹³, „ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו – במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד (ואין עדות וכו') הקב"ה מזמין לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והורגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה“ – ומאחר שלעתיד לבוא לא תהי' מציאות של הורג במזיד, הרי ממילא לא יהיו חיובי מיתה, שיהי' עליהם ליהרג בשוגג.

וכמו כן מצד ההורג נפש בשגגה – שהרי ידוע¹⁴, שעבירה בשוגג באה משייכות מסויימת של עובר העבירה (מעין עכ"פ, כדלעיל לענין „והאלקים אנה לידו“) אל הרע (שב)חטא (ולכן „כל השוגגין צריכים כפרה“¹⁵) – ומאחר שלעתיד לבוא יתבטל הרע

(12) מכות י, ב. פרש"י משפטים כא, יג. וראה פרש"י נח טו, ה.

(13) משפטים שם.

(14) ראה ל"ת להאריז"ל ויקרא (טעמי המצות שם מצות על כל קרבנך תקריב מלח). אגה"ק סו"ס כח.

(15) (וזהו כל ענין קרבן חטאת וכו') – פרש"י ריש מס' שבועות ד"ה תולה. פרש"י נח שם. וידוע השקו"ט בשוגג דרבנן הצריך כפרה (ראה נתה"מ סרל"ד סק"ג. שו"ת תורת חסד אר"ח סל"א. אתון דאורייתא כלל יוד. שו"ת מנחת אלעזר (מיונקאטש) ח"ג ס"ב (ובמפתחות שם). ולכאורה טעם האריז"ל הנ"ל הוא גם בדרבנן).

של עולם או יהי' שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג²⁷. וממילא תהי' אפשרית גם מציאות של הורג נפש (בשגגה²⁸).

ובזה הי' אפשר ליישב גם דיוק בדברי הרמב"ם אודות האמונה בביאת המשיח: לאחר שהרמב"ם מלמדנו²⁹ אשר „כל מי שאינו מאמין בו כו' לא בשאר הנביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר כו' אף בפרשת בלעם נאמר כו'„ ממשיך ומביא עוד ראי' בהלכה הנדחת³⁰: „אף בערי מקלט הוא אומר ואם³¹ ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים כו' ומעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו" – ולכאורה אינו מובן: מדוע קבע הרמב"ם ראי' זו בהלכה בפני עצמה?

וע"פ הנ"ל יש לומר, שבוזה בא הרמב"ם לרמז³², שהראי' מערי מקלט מתייחסת לא רק למה שכתב בהלכה שלפני זה (אודות ביאת המשיח בכלל), אלא גם לתוכן המדובר בהלכה

ואמת וטוב יהי' בימי המלך המקוה במהרה בימינו רק גזירת הכתוב לעשות המצוה הזאת וגזירת הכתוב שיהי' סך הכל תשעה³³).

אבל לכאורה קשה לבאר כן, שהרי בפרשה זו גופא, בהמשך לציווי „אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך גו' ויספת לך עוד שלש ערים„ ממשיך הכתוב ונותן טעם לדבר: „ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה³⁴„. הרי שגם אז יהיו ערי המקלט מיועדות להורג נפש.

ג. יש מפרשים³⁵, שהצורך בערי מקלט לעתיד לבוא יהי' רק בזמן דתחילת ימות המשיח, שאז „אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד³⁶„; משא"כ בתקופה השני' בימות המשיח³⁷ – „בהמשך זמן שתתרבה הדעה בישראל" – „אז לא יצטרכו לערי מקלט³⁸„.

ועפ"ז נמצא, שיש ראי' מן הציווי „ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך" – להוסיף ג' ערי מקלט לעתיד לבוא – לדעה הנ"ל ולשיטת הרמב"ם³⁹, אשר „אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד" (בתחלת זמן המשיח עכ"פ⁴⁰), כמו שהאריך הרמב"ם בספרו⁴¹: „ואל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו

20) ודוחק גדול לומר דקאי רק אלפני פניו.

21) של"ה שם. ואולי זוהי גם הכוונה בזית רענן שם (בתירוצו הא'), „וי"ל דמייירי לימות המשיח" וראה ש"ך עה"ת. משכיל לדוד כאן.

22) ברכות לד, ב. וש"נ.

23) ראה לקו"ש חט"ו ע' 417 ואילך. וש"נ.

24) של"ה שם.

25) ה'ל' תשובה ספ"ט. ה'ל' מלכים פ"ב ה"ב.

26) רפ"ב שם.

27) והראב"ד פליג שם.

28) בש"ך עה"ת כאן: „אע"פ שהוא (הרמב"ם) הולך לשיטתו שכתב כו' עולם כמנהגו נוהג, עם כל זה אין עולה על הדעת שיהי' באותו הזמן רצחנים" וצ"ע, שהרי עיקר ענין ערי מקלט הוא להורג נפש בשגגה, ולמה אין עולה על הדעת שיהי' הורג נפש בשגגה כשעולם כמנהגו נוהג.

29) ה'ל' מלכים שם פ"א ה"א.

30) שם הלכה ב.

31) בדפוסים לפנינו „אם". אבל בדפוס ראשון

„ואם" ככתובו. וככו"כ כתי' הרמב"ם „כ"י" במקום „אם".

32) הביאור בוזה בפשטות – ראה לקו"ש ח"ח

ע' 280. חל"ד ע' 114 ואילך.

כ"ו, אלא שסברא זו נשללת מכח הראי' מר' עקיבא כו'.

והיינו, שמן הציווי להוסיף ערי מקלט לעתיד לבוא אין כל ראי' שהמשיח לא יצטרך להראות אותות ומופתים כו'.

ועפ"ז מובן, שאין מזה גם ראי' לכך שלא יהי' שינוי מנהגו של עולם³⁶.

ה. וי"ל הביאור בזה:

מהוספת ערי מקלט לעתיד לבוא אין כל ראי' שאי יהי' עולם כמנהגו נוהג, מפני שערי המקלט יהיו עבור הורג נפש בשגגה לפני זה – בזמן הזה³⁷. ואם ימצא אז בארצות קני קניזי וקדמוני³⁸ יהי' עליו לגלות לעיר מקלט³⁹.

וכמו שמצינו לענין חיוב חטאת, שר' ישמעאל⁴⁰ כתב על פנקסו

שלא אחרי זה³³ – „ואל³⁴ יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו" (ומביא את הראי' מבן כוזיבא) –

ועל כך (שלא יהי' אז חידוש דבר בעולם) ישנה הוכחה מן הציווי להוסיף ערי מקלט לעתיד לבוא, המלמדנו שגם בימות המשיח יהי' „עולם כמנהגו נוהג". וממילא מובן שאין זה ענינו של משיח ואין זו הבחינה על היותו משיח³⁵.

ד. אבל קשה לפרש כן בדברי הרמב"ם:

אם כוונת הרמב"ם לומר שמהוספת ערי מקלט יש ראי' מוכחת שמלך המשיח אינו „צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם", הי' כותב כן בפירוש (ובפרט שזוהי ראי' מפסוק וציווי בתורה, ואילו הראי' שמביא מבן כוזיבא היא מדברי ודרשת רז"ל).

יתירה מזו: מסגנון הלשון בריש ההלכה (ג) שלאחרי זה: „ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" (ולא „ואין המלך המשיח צריך לעשות כו"ו) משמע, שגם לאחרי ההלכה (ב) אודות ערי מקלט לעתיד לבוא יכול להיות קא-סלקא-דעתך („יעלה על דעתך") שהמשיח „צריך לעשות אותות

(33) הלכה ג.

(34) כ"ה בדפוס הרמב"ם. ובכמה כת"י הגייסא „אל".

(35) ראה מ"ש במאמר תחיית המתים רפ"ו. וראה לקו"ש ח"ח ע' שם 280 ואילך.

(36) וכדמשמע גם מלשון הרמב"ם שם רפ"ב „אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם", שיכול להיות קס"ד שיבוטל דבר ממנהגו של עולם גם לאחרי שידעינו ע"ד הוספת ערי מקלט לעת"ל (ושהבחינה על משיח אינה בזה שצריך לעשות אותות כו' או לחדש דבר בעולם). וראה בפנים.

(37) ראה אלשיך כאן סוף פסוק ח.

(38) ובפרט להדיעות שהן ארץ אדום עמון ומואב (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך א"י ע' רה. וש"נ). שגם לפני ביאת המשיח נמצאים שם יהודים.

(39) וגם להדיעה שהובאה בריטב"א (מכות יא, ב) „דבעינו כה"ג המכפר שיהא נמצא בשעת רציחה" ואם לאו אינו יוצא משם לעולם – י"ל דזהו דוקא באם יש אפשריות שיהי' כה"ג, משא"כ בנדוד אין זה מעכב. ועוד דשיהי' כה"ג – הוא בשעת גמר דין (משנה מכות שם). ולהעיר מענין דלאו מינה לא מחריב בה (ובחים ג, א).

(40) שבת יב, ב.

שמצוה היא⁴⁶, מובן, שזה שייך גם לעתיד לבוא.

וממילא נצרכות ערי המקלט כדי לנוס מגואל הדם⁴⁷.

[במשנה⁴⁸ איתא שמצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח רק בנדון של רוצח שיצא חוץ לתחום (ערי מקלט) ומצאו גואל הדם, אבל לא קודם לזה בעת מנוסתו לעיר מקלט,

אבל כדי שלא לאפושי במחלוקת יש לומר⁴⁹, שגם לפי דעה זו, אין הכוונה שדוקא אֵל (לאחר שנכנס לעיר מקלטו ויצא משם חוץ לתחום)

„כשיכנה בית המקדש אביא חטאת שמינה“⁴¹.

ואע"פ שהטעם להבדלת ערי מקלט – „להכין לך הדרך וערי מקלט רבים“⁴² – הוא: „פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחס לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש“⁴³ – כדי שיוכל לנוס מגואל הדם⁴⁴, ולכן „אם ירזיב ה' אלקיך את גבולך גו' ויספת לך עוד שלש ערים“, היינו שגם אז יהיו ערי המקלט מקום הצלה מגואל הדם –

ולכאורה הרי יחס לבבו גו' אינו שייך לעתיד לבוא,

הנה איתא בספרי בפרשתנו – „מצוה ביד גואל הדם לרדוף“⁴⁵; וכיון

(41) וראה יומא פ, א ופירש"י שם. אנציקלופדי' תלמודית ערך חטאת בסופו (ע' תקג). ואף את"ל ע"פ משנת שא"ז חיוב על כ"א, ושלמית הכפרה נעשית ע"י התשובה שבזמן הזה (ראה לקו"ש ח"ח שם ע' 416. ובארוכה בשיחת ו' תשרי תשמ"א) – יש לומר, דשאני גלות שהוא לא רק כפרה כקרבן, אלא גם גדר עונש.

ואף שחיוב קרבן חטאת הוא מצות היחיד, והמצוה דגלות היא מצות הב"ד, ד"מצות עשה להגלותו" (רמב"ם רפ"ה מהל' רוצח. סהמ"צ ומנין המצות מ"ע רכה), הרי „גם המכה גם הוא בכלל מ"ע זו שנאמ' (מסעי לה, כח) עליו כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (חינוך מצוה תי בתחלתה). ואף שזהו לאחר גמר דין, הרי גם בתחלה חיוב עליו (משום הגנה, כדלקמן בפנים). וראה לקמן פרעה 47.

(42) פרש"י פרשתנו יט, ו.

(43) שם.

(44) ולהעיר מחדא"ג מהרש"א מכות י, ב – דעיקר חובת גלות מפני גואל הדם שלא יהרגנו, וכשאין חשש זה אין חובת גלות. אבל כבר הקשו על דבריו שמוכח בכ"מ דכשאין גואל דם חייב גלות. (ראה ספרי פרשתנו שם ה"ו. ועוד).

(45) ראה ספרי דבי רב לספרי שם.

(46) ראה בארוכה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"ג פרשה יז, שגואל הדם מצותי' דגופי' הוא ולא בתור שליח ב"ד.

(47) ואפילו את"ל דזה שאין דין גלות וגואל הדם בזמן הזה* הוא לא רק משום ארי' הוא דרביע עלי' אלא שמופקע בעצמ**. הרי מכיון שהחטא דהורג נפש הוא „משום המתפעל והוה דבר נמשך“, „החטא נמשך לעולם“ (צפע"ג מכות ה, ב בגמ' ד"ה וכסבורין), נמצא כאילו נעשה מעשה החטא אז, ובמילא ישנו החיוב גלות ומצות גואל הדם כו'.

(48) מכות פ"ב מ"ז (יא, ב). ושם יב, א. וראה בכללות גדר גואל הדם (ובהבא לקמן) אנצק' תלמודית שם. וצ"ע.

(49) ולהעיר ממאירי מכות (יא, ב) שכתב במחלוקת ריה"ג ורי"ע אי' הוי מצוה או רשות „ולא סוף דבר כשיצא אלא אף מעיקרו“.

(* אבל ראה שו"ת צפע"ג (ווארשא) טר"ז בסופו: ועי' בספרי פ' מטעי דמבואר דערי מקלט נוהג גם בה"ז ע"ש אף שאין מקדשין ולא מזבח ולא סנהדרין. צפע"ג למכות ז, א (גליין ד"ה מנה"מ) – נעתק בצפע"ג עה"ת מטעי לה, כט. וראה קצוה"ח סימן ב.

(** ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות וערך גואל הדם בסופו. וש"נ. ועי' הלשון בראשונים שהובאו שם. וראה רמ"א חו"מ ר"ט תכ"ה.

מצב של הורג נפש בשגגה, אבל איך תתכן מציאות של יחס לבבו, (וממילא) מציאות של גואל הדם – הלא (הרמב"ם עצמו פוסק)⁵⁶, ובאותו הזמן לא יהי' שם רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"; ובמצב של "לא קנאה ותחרות", כשהכל עסוקים "לדעת את ה' בלבד", איך יתכן מצב של אדם ההורג את חברו אשר "לו אין משפט מות", רק מצד זה ש"יחס לבבו".

ואין לתרץ שהצורך בערי מקלט לעתיד לבוא יהי' – לא כדי להציל את ההורג נפש בשגגה מגואל הדם, אלא – בתור כפרה על החטא (מפני שענינו של ערי מקלט אינו הגנה והצלה בלבד, אלא גם כפרה⁵⁷ על החטא) – שהרי בכתוב נאמר בפירוש "ולא ישפך דם גו'", היינו שהן יהיו (גם לעתיד לבוא) לשם הגנה והצלה.

נוסף לזה: אם ערי המקלט לעתיד לבוא יהיו רק לשם כפרתו של ההורג נפש בשגגה, הרי ליתא להחשש ד"כי ירבה הדרך והכהו נפש", וא"כ אין הכרח להפריש ערי מקלט בארץ קני קניזי וקדמוני דוקא – אחר שישנן כבר ערי מקלט בארץ ישראל ועבר הירדן⁵⁸;

משא"כ אם הטעם הוא (גם ובעיקר) כדי להציל את ההורג נפש בשגגה מגואל הדם, הרי מובן מפני מה

מתחדשת מצותו של גואל הדם⁵⁹, ואילו קודם הגעת הרוצח לעיר מקלטו חל איסור על גואל הדם להרוג את הרוצח (כשם שאסור להרוג כל אדם)⁵¹ –

אלא שגם לדעה זו הנה מלכתחילה, קודם הניסה לערי מקלט, כבר ישנה מצוה (ע"ד שיטת הספרי⁵²) על גואל הדם לנקום מיתת קרובו; אלא שמאחר שהתורה נתנה להורג נפש בשגגה את ההגנה של עיר מקלט, נמצא, שכל זמן שהרוצח טרם הגיע לעיר מקלטו⁵³ ארי' הוא דרביע עלי' על גואל הדם ואינו יכול לקיים מצותו⁵⁴].

ו. אבל עדיין צריך להבין (בשיטת הרמב"ם):

הרמב"ם פוסק⁵⁵ שאין זו אלא רשות ביד גואל הדם להרגו (כאשר יצא חוץ לתחומה בזדון). ולכאורה, אפילו לדעתו שלעתיד לבוא עולם כמנהגו נוהג, הרי, איך-הכי-נמי שיצויר אז

(50) ראה צפע"נ מהד"ת טז, א"ב. לב, ד (נעתק בכללי התומ"צ בערכו).

(51) ראה מנ"ח מצוה תי.

(52) ובספרי דבי רב לספרי כאן, דמאן דאית לי' (בש"ס) מצוה אפי' בתחלה מצוה (כבספרי כאן) אלא שנשאר בצ"ע. ובביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מל"ת רעד כתב בפירושו הספרי שהמצוה היא לרדפו לעיר מקלטו ולא להרגו. ע"ש. ומהספרי דבי רב משמע דמפרש גם להורגו. (53) ולהעיר מצפע"נ מכות יב, א (גליון ד"ה רוצח שיצא) דאם לא גלה עדיין לכו"ע פטור אם הרגו. וי"ל ע"פ הג"ל בפנים, דכשיאנו בורח לערי מקלט אין לו ההגנה.

(54) אף שיש לפרש שדוקא לאחר שנגמר דינו בב"ד להגלות וחל עליו החיוב להצטרע צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה (חינוך מצוה תי) הרי כשיצא מעיר מקלטו, מצוה ביד גואל הדם לקיים חיוב זה.

(55) הל' רוצח פ"ה ה"י.

(56) סוף הלכות מלכים.

(57) ראה מכות ב, ב. תוד"ה מודי שם יא, ב. ובכ"מ. וראה שו"ת צפע"נ שם. צפע"נ למכות (י, א) ד"ה הללו. וש"נ.

(58) כי אין מקור לחדש דערי מקלט קולטים ומכפרים רק על הורג נפש שבאותה מדינה.

למי ש„ראוי לירושו“⁶³ (שיש לו שייכות אליו – וממילא (ע"פ תורה) „יחם לבבו“⁶⁴) את הריגת הרוצח⁶⁵, כדי לסלק ולבטל את רושם מעשה החטא, כמו שנאמר „ורצח גואל הדם את הרוצח גו' ולא תקחו כופר לנוס גו' ולא תחניפו את הארץ גו' ולא ארץ לא יכופר לדם גו' כי אם בדם שופכו“⁶⁶ [ובפרשתנו „והי' עליך דמים“⁶⁷].

ולכן גם לדעת הרמב"ם שפסק ש„רשות לגואל הדם להרגו“, יש צורך בערי מקלט לעתיד לבוא כדי לנוס מגואל הדם, מאחר שגואל הדם הוא ענין ע"פ תורה⁶⁸ (לא (רק) מצד רגש טבעי (יצר הרע) של נקמה) – יחם לבבו,

וממילא הדבר שייך גם בזמן (לעתיד לבוא)⁶⁹ של „לא קנאה

נצרכת הוספת הערים בארץ קני קניזי וקדמוני, מאחר שבעת „לנוס שמה“ נחוץ שלא „ירבה הדרך“.

ז. וי"ל הביאור בזה:

ההלכה דגואל הדם על כל פרטי אינה ענין שבגדר „דברה תורה .. כנגד יצר הרע“⁵⁹, היינו שהיצר עתיד להסית את האדם ולגררום ש„יחם לבבו“, ולכן בלית ברירה נתנה תורה רשות (או ציווי) להרוג את הרוצח

– שהרי אם הורג נפש בשגגה אינו חייב מיתה, היעלה על הדעת שתהי' לגואל הדם רשות להרגו, וכל-שכן – שתהא זו מצוה על גואל הדם? –

אלא זוהי הנהגה מעיקרא ע"פ תורה או מצוה⁶⁰: יש אופנים שבהם צותה תורה שבית דין יבצעו את חיוב המיתה – כאשר יש עדים והתראה; יש אופנים שבהם המיתה היא בידי שניים; ובהורג נפש בשגגה, מאחר שעל ידו נהרגה נפש מישראל⁶¹, מסרה התורה⁶²

(59) כמו באשת יפת תואר (קדושין כא, סע"ב. פרש"י תצא כא, יא).

(60) וכדמוכח מהא דלכו"ע במזיד, „מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח“ (רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ב). ואם אין לו גואל הדם ב"ד מעמידים לו גואל הדם (סנהדרין מה, ב). וראה רמב"ם וכו"מ שם. וראה הוספות הרמב"ן לספר המצות מ"ע יג. ובכ"מ.

(61) ראה צפע"נ מכות י, ב בתחלתו מגליון. (62) ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא חוץ לתחום (כברמב"ם שבהערה 55), משא"כ לפנ"ז גואל הדם (רק) 99 (רמב"ם שם פ"ה ה"ט) –

י"ל שאי"ז שאז נתחדש כל הגדר דרשות משא"כ לפני שבא לעיר מקלטו, כ"א שלפנ"ז אר"י הוא דרביע עלי, וכנ"ל בפנים סוס"ה לדעת המ"ד מצוה.

63) רמב"ם שם פ"ב ה"ב – לענין גואל הדם בהורג במזיד.

64) ע"ד החילוק באופן האבלות ע"פ תורה בהתאם למדת הקירוב משפחתי.

65) ע"ד הענין ד„קנאין פוגעין בו“ (סנהדרין פב, א), דלכמה דיעות הוי רשות (רא"ש ויד רמ"ה שם. וראה גם רמ"א חו"מ סתכ"ה ס"ד).

וכן השו"ם במל"מ הל' רוצח ספ"א. וי"ל שבגואל הדם הוי יתירה מזה, כי קנאי הבא לימלך אין מורין לו (סנהדרין שם). משא"כ בגואל הדם (שירי קרבן לירושלמי סנהדרין ספ"ט).

66) מסעי לה, כז. לבי"ג.

67) ראה מו"ק ה, א.

68) ראה תפארת ישראל למשנה מכות שם דהוי מצוה קטנה דכל כה"ג לגבי מצוה ממש רשות קרי לה.

69) וזה שאפ"ל מציאות שאדם יהרג לעת"ל – אף שע"פ גמ' הנ"ל ס"א הוא לפי שהרג במזיד (בלי עדים) – צריך לומר (גם לדעת הרמב"ם) שהוא לפי שהרג במזיד בזמן הזה (ראה אלשיך שם).

ותחרות" כי אם, "עסק כל העולם לדעת את ה' בלבד".

לכל מי שחטא בתוך השנה שישוב אז בתשובה ויקבלוהו"⁷²,

נזכה בקרוב ל"ירחיב ה' אלקיך את גבולך" וכפשוטו, ויקויים, "ויספת לך עוד שלש ערים" – הוספת ג' ערי מקלט,

וגם ברוחניות, התגלות טעמי תורה לעתיד לבוא⁷³ ע"י משיח צדקנו⁷⁴ במהרה בימינו ממש.

(משיחות מוצש"ק פ' בלק ופנחס תשל"ח)

ח. ויהי רצון שע"י העבודה דערי מקלט בזמן הזה ברוחניות – לימוד התורה, אשר, "דברי תורה... קולטין"⁷⁰,

ובפרט בזמן שניתן עבור, "מקלט" – חודש אלול, שראשי התיבות שלו הם⁷¹ "אנה לידו ושמתי לך", "לרמוז כי הקב"ה בחסדו אנה וזמן חדש אלול

114

(72) שה"פ שם. ועד"ז בל"ת ופע"ח שם.

(73) אוה"ת שם ס"ע א'תטו.

(74) רש"י שה"ש א, ב. – וראה ד"ה אל תצר את מואב – לאדהאמ"צ.

(70) מכות י, א. וראה אוה"ת מסעי ע' א'תיד

ואילך.

(71) ל"ת ושער הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים. פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א.

